

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ І ЇХ ВИРІШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНІ

У законодавстві України радянського періоду про організовану злочинність практично нічого не говорилося. Лише у Загальній частині Кримінального кодексу Української РСР 1960 року говорилося про можливість скоєння злочину організованою групою і це розглядалося як обставина, обтяжуюча відповідальність (п. 2 ст. 41 КК). Проте це поняття не розкривалося ні в кримінальному законі, ні в постановах Пленуму Верховного Суду Української РСР.

У той же час поширення організованих форм злочинної діяльності наприкінці 80-х і початку 90-х років минулого століття викликало необхідність внести відповідні зміни в кримінальне законодавство України. Так, протягом 1989–2000 років двадцять статей Особливої частини КК було доповнено такою кваліфікуючою обставиною, як скоєння злочину організованою групою. Проте таке поняття, як і раніше, ніде не розкривалося. У 1993 році був ухвалений Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». У статті 1 цього закону говорилося, що «під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, які здійснюються у зв'язку із створенням і діяльністю організованих злочинних угруповань. Види і ознаки цих злочинів, а також кримінально-правові заходи, вживані до осіб, які скоїли такі злочини, встановлюються Кримінальним кодексом України». Як видно, дане визначення організованої злочинності має явно тавтологічний характер, а посилання на КК України 1960 року не мало сенсу, оскільки до закінчення його дії у вересні 2001 року це явище в ньому не розкривалося.

Пленум Верховного Суду України на той час також не дав загального визначення організованої злочинної групи. Проте їм було прийнято три постанови, в яких були сформульовані ознаки організованих злочинних груп, що здійснюють певні види злочинів. Йдеться про п. 26 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти найманої власності» № 12 від 25 грудня 1992 року, п. 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя і здоров'я особи» № 1 від 1 квітня 1994 року, п.п. 2,8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про бандитизм» № 9 від 7 липня 1995 року [1].

Аналіз поняття «організована злочинність», на наш погляд, дає підстави стверджувати, що воно дуже широкого обсягу. Воно об'єднує не лише злочини, здійснені так званою «мафією», але і злочини, які пов'язані з діями групи, що діє за попередньою змовою, або навіть злочини, що здійснюються єдинолично, але що вимагають ретельної підготовки, або, іншими словами, організації. Тому якщо з точки зору кримінології явище організованої злочинності як наукова категорія достатньо зрозуміле, то в кримінальному праві із-за надмірної широ-

ти слова «організація» це зробити неможливо. Тому в КК України 2001 року законодавець відмовився від спроб визначити це явище «безпосередньо», давши визначення організованої злочинності. Для цього були використані закріплені в законі форми співучасті.

З форм співучасті, назви яких вже безпосередньо закріплені в нормативних актах, найпряміше відношення до проблем організованої злочинності мають такі прояви злочинної діяльності, як скоєння злочину організованою групою або злочинною організацією. Так, злочин визнається скоєним організованою групою, якщо в його підготовці або здійсненні брали участь декілька осіб (три і більше), які заздалегідь організувались у стійке об'єднання для скоєння того або іншого злочину, об'єднане єдиним планом, з розподілом функцій учасників групи, направлених на досягнення цього плану, який відомий всім учасникам групи (ч. 3 ст. 28 КК).

Злочинна організація — найнебезпечніша форма злочинної діяльності (ч. 4 ст. 28 КК). Злочинна організація відрізняється від організованої групи за такими ознаками: кількісним складом (5 або більше осіб), ознакою згуртованості і спрямованістю на здійснення тяжких і особливо тяжких злочинів. При цьому яких-небудь критеріїв згуртованості закон не вказує. Тому дана ознака не завжди може бути покладена в основу чіткого розмежування даної форми співучасті від організованої групи. Більш формалізованою є категорія злочинів, для здійснення яких створюється група (злочинна організація створюється лише для здійснення тяжких або особливо тяжких злочинів). Проте, як вже наголошувалося в літературі, організована група також може створюватися для здійснення тяжкого або особливо тяжкого злочину [2], отже, розмежувати організовану групу і злочинну організацію дуже складно і за категоріями скоюваних ними злочинів. Це досконало очевидно і тому, що злочинна організація може також створюватися і для керівництва або координації злочинної діяльності інших осіб, забезпечення функціонування як найзлочиннішої організації, так і інших злочинних груп, де кількість учасників може обчислюватися десятками.

Чинне кримінальне законодавство передбачає, що сам факт створення злочинної організації і участі в ній утворює закінчений злочин. Так, в статтях Особливої частини КК існують норми, які передбачають відповідальність злочинних організацій. Загальна норма, сформульована в ст. 255 КК України, передбачає відповідальність за створення злочинної організації, керівництво нею або участь в ній, а також за керівництво або сприяння зустрічі (збору) представників злочинних організацій або організованих груп для спільного здійснення ними злочинів або координації дій і так далі.

Слід зазначити, що встановлення кримінальної відповідальності за керівництво або сприяння зустрічі (збору) є дуже позитивним моментом у КК, що діє. Саме на зборах відбувається розподіл і перерозподіл сфер впливу злочинних організацій, розробляються плани злочинної діяльності, улагоджуються конфлікти між представниками злочинних угруповань. Керівництво зустрічами (зборами) конкретно може полягати в підборі і сповіщенні її учасників, у виробленні питань, що підлягають розгляду, в підготовці варіантів вирішен-

ня проблем, що виникають в ході обговорення, в керівництві самим процесом проведення зборів. За встановленими у злочинному світі традиціями, організацією зборів займаються найбільш авторитетні лідери злочинних угруповань. Тому встановлення умов відповідальності за керівництво зборами дає практичним органам ще один шанс завдати удару «недоторканим» — лідерам злочинних угруповань.

Проте після прийняття нового КК України в судовій практиці немає кримінальних справ, де хто-небудь притягувався до відповідальності за керівництво або сприяння проведенню збору. Частково це пояснюється тим, що в КК поняття «збір» в теоретичному відношенні не розроблено. У законі лише говориться про цілі проведення збору : 1) розробка планів і умов спільного здійснення злочинів; 2) матеріальне забезпечення злочинної діяльності; 3) координація дій об'єднань або організованих груп. Але дані питання можуть підніматися в тій чи іншій мірі в процесі будь-яких контактів, у тому числі і під час випадкових зустрічей лідерів злочинних організацій, при проведенні спільних банкетів і так далі. Тому пов'язувати поняття «збір» лише довкола обговорюваних питань явно недостатньо.

Одним з критеріїв, що дозволяє визначити це нове для КК поняття може стати те, що дане злочинне збирище відбувається виключно для тих цілей, які вказані в ст. 255 КК. Жодні інші ознаки : кількість учасників збору, його тривалість, «ранги» у злочинному світі представників угруповань для цього самі по собі не підходять. Представляється, що саме таким чином це нове поняття має бути розкрито і в керівному роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України.

У зв'язку з появою в КК України ст. 255 «Створення злочинної організації» і виникли складності по відмежуванню цього нового злочину від складу «бандитизм», який довгий час проіснував в раніше діючому КК. Дійсно, ці обидва злочини мають багато загального: вони поміщені в одній главі, направлені на боротьбу з проявами організованої злочинності, мають конструктивні схожі ознаки складу і так далі. Все це викликає проблеми відмежування ст. ст. 255 і 257 КК, про які було написано в правовій літературі.

На практиці бандитизм «в чистому вигляді» трапляється все рідше і рідше. Частенько певна бандитська група входить до складу крупнішого формування і виконує «особливі порушення» по скоюванню корисливо-насильницьких злочинів. Ці злочини скоюються для забезпечення доходів не лише самої банди, але і всієї організації, куди як частина входить сама банда. Таке бандитське угруповання час від часу здійснює озброєні напади на об'єкти власності підприємців і дрібних комерсантів: магазини, офіси, кафе, торговельні точки і так далі [4; 5]. Захоплюючи майно або знищуючи його, злочинці таким чином попереджають осіб, які не бажають ділитися доходами. Ці нові для бандитизму моменти говорять також і про відсутність певної самостійності цих угруповань від більш організованих злочинних об'єднань. Дії таких формувань слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 255 (створення злочинної організації) і за ст. 257 (бандитизм). Така кваліфікація більш повно відповідатиме реаліям сьогоденного дня.

У КК, що діє в Україні, спеціальними нормами про відповідальність членів організованих груп і злочинних організацій є також норми ст. 258 КК — створення або участь у терористичній організації або групі; ст. 260 КК — створення не передбачених законом воєнізованих або озброєних формувань і участь у них. Дані склади створюють певну базу для протидії організованій злочинній діяльності.

Література

1. Огляд : зб. постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах : 1973–2000 гг. / упоряд.: Н. А. Гуторова, А. А. Жітій. — Х. : Одіссей, 2000.
2. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации с постратейными материалами и судебной практикой / под общ. ред. С. И. Пикулипа. — М. : Мещеряев, Юрайт, 2001. — С. 127.
3. Іванецько І. В. Бандитизм як прояв організованої злочинності // Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності. — О., 2007. — С. 165.
4. Гладких Р. Б. Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых организованными группами против субъектов малого предпринимательства // Юридический мир. — 2000. — № 5. — С. 25–32.
5. Скобликов П. А. Истребование долгов и организованная преступность. — М. : Юрист, 1997. — С. 48–55.

Анотація

У статті за допомогою історико-генетичного методу розглядається питання формування поняття та ознак організованої злочинності у чинному законодавстві. Зроблено висновок про необхідність послідовного розширення ознак злочинної організації у чинному законодавстві.

Ключові слова: організована злочинність, кримінальна організація.

Summary

Organized crime notion and essence are analyzed in this article under frameworks of genetic and historical analysis of Ukrainian legislation. It is concerned that modern criminal law need more sophisticated notion of criminal organization.

Keywords: organized crime, criminal organization.

УДК 343.9:343.352.001.36

І. І. Сухоребрій

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ БАЗИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

На сьогодні в Україні дуже багато ведеться розмов щодо необхідності протидії корупції, оскільки вона здійснює негативний вплив на суспільство та на міжнародний імідж України, яку ніяк не можуть визнати як високорозвинену європейську правову державу, але яку вже давно визнали достатньо корумпованою країною. Найбільшими ініціаторами боротьби з корупцією являються українські політики, які постійно піднімають питання про актуальність та невідкладність даної проблеми, особливо під час передвиборних кампаній. Але лозунги залишаються лише лозунгами, а рівень корупції та найбільш небезпечного її прояву — корупційних злочинів з кожним днем зростає.

© І. І. Сухоребрій, 2009